

УДК 347.56

Ольга Тур,аспірантка кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету ім. Івана Франка

КОНСУЛЬТАЦІЙНА ПОСЛУГА ЯК ЮРИДИЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті досліджені особливості консультативної послуги як об'єкта правового регулювання, визначено поняття «консультативна послуга» й її співвідношення з поняттями «інформаційна послуга» та «консалтинг», виокремлені характерні ознаки консультативних послуг.

Ключові слова: консультація, інформаційна послуга, консалтинг, консультативна послуга.

У сучасних умовах суспільного розвитку щораз затребуванішим стає надання консультативних послуг. Безумовним є факт, що область суспільних відносин у сфері консультування безперервно розширюється та, з урахуванням ринковості відносин, має значні перспективи розвитку. Проте розвиток сфери консультативних послуг в Україні відстає від аналогічного процесу в зарубіжних країнах. Дотепер у цивільному законодавстві відсутня така категорія послуг, як об'єкт правового регулювання. Розроблення засад правового регулювання надання консультативних послуг перебуває на початковій стадії. Більше того, відсутність спеціального правового регулювання консультативних послуг із урахуванням їх характерних особливостей, у тому числі відсутність чітких вимог до змісту консультацій, зумовлює недоліки у консультативних послугах і настання негативних наслідків. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема правового регулювання у сфері здійснення консультативних послуг, зокрема, законодавчого визначення поняття «консультативна послуга», її характерних особливостей і визначення сфери надання консультативних послуг.

Питання здійснення консультативних послуг порушувалося у вітчизняній юриспруденції. Так, О. Сукманова аналізувала господарський договір про надання консультативних послуг, Т. Рибаківа, Ю. Чернов, В. Верба – управлінське консультування. Однак досі відсутні дослідження особливостей цивільно-правової відповідальності у сфері надання консультативних послуг.

Метою цієї статті є аналіз чинного законодавства у сфері регулювання надання консультативних послуг, визначення поняття «консультативна послуга» й її співвідно-

шення з поняттями «інформаційна послуга» та «консалтинг».

У договірному регулюванні, вживається термін «інформаційно-консультативна послуга», а не «консультативна послуга». Підставою, на нашу думку, є те, що інформація тісно пов'язана з консультацією: без дослідження інформації неможлива будь-яка консультація. У свою чергу, консультація є формою вираження інформації. Проте консультативні послуги не тотожні інформаційним, вони наділені своїми особливостями, що виокремлює їх у самостійний вид послуг.

Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ визначає інформаційну послугу як діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їх потреб (ст. 23); у ч. 2 цієї статті зазначається, що інформаційні послуги є об'єктами цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР інформаційна послуга – це дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами. Згідно із ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV інформаційні послуги – це надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких і культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги).

Термін «консультативна послуга» не визначений на законодавчому рівні. Цей термін

був передбачений лише в Законі «Про здійснення державних закупівель» у редакції від 01.06.2010 р. № 2289-VI, у якому зазначалося, що консультативні послуги – це інтелектуальна, нематеріальна діяльність, результати якої не є фізично осяжними, у тому числі аудиторські, юридичні, консалтингові послуги, послуги, пов'язані з консультуванням, експертизою, оцінкою, підготовкою висновків і рекомендацій, послуги з навчання, підготовки спеціалістів (п. 15 ст. 1). На сьогодні ця норма втратила чинність.

В юридичній літературі висловлюються різні точки зору щодо співвідношення понять «інформаційна послуга» та «консультативна послуга». Так, існує позиція, згідно з якою до інформаційних послуг відносяться (в широкому розумінні) консультативні послуги, в яких консультант надає, викладає, повідомляє клієнту ту чи іншу інформацію (О. Олійник, В. Копилов, Р. Морозов). На думку ж А. Бризгаліна, ці види послуг є тотожними [1, с. 483].

Терміни «консультативна послуга» й «інформаційна послуга» перебувають у взаємозв'язку, проте вони не є тотожними. Слід зазначити, що основною обов'язковою складовою надання консультативної послуги, на відміну від інформаційної, є здійснення роз'яснення чинних норм відносно об'єкта консультування, розроблення рекомендацій, пов'язаних із запитом замовника й іншими завданнями, визначеними договором. Так, обробка інформації та її подання у формі висновків, рекомендацій і є консультативною послугою. Результатом виконання консультативної послуги є інформаційний продукт, тобто сама консультація.

Можна виокремити характерні ознаки, притаманні консультативній як об'єкту правового регулювання. Це, по-перше, особливий вид знань, інформації, виробленої стосовно застосування до об'єкта консультації; по-друге, ця інформація передається конкретному суб'єкту; по-третє, це знання, пов'язані з особою її творця. Отже, *консультація – це особливий вид інформації, одержаний за допомогою аналізу та знань, наданий професійними суб'єктами у формі порад, рекомендацій, висновків із питань, визначених замовником у різноманітних сферах діяльності.*

Цивільний кодекс (далі – ЦК) України визначає поняття договору про надання послуг. Так, відповідно до ч. 1 ст. 901 ЦК України за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встанов-

лено договором. З урахуванням викладеного законодавчого визначення та з урахуванням характерних ознак, притаманних консультативній, можна визначити поняття «консультативна послуга». *Консультативна послуга – це інтелектуальна діяльність неуреченого характеру, здійснена професійним консультантом на оплатній чи безоплатній основі, в процесі якої консультант надає замовнику інформацію у вигляді порад, рекомендацій, висновків із питань, визначених замовником у різноманітних сферах діяльності в матеріалізованій формі, доступній для об'єктивного сприйняття.*

Характерними ознаками консультативних послуг можна визначити такі:

- це особливий вид інтелектуальної діяльності;
- не має речового змісту;
- здійснюється особливим суб'єктом – професійним консультантом;
- індивідуалізується (стає певною мірою унікальною), оскільки надається конкретною особою, залишаючись при цьому частиною конкретного виду діяльності;
- одночасне надання й отримання консультативної послуги (споживчий характер);
- притаманна особлива форма (поради, рекомендації, висновки);
- нестійкість якості консультативної послуги.

Ринковий характер розвитку економіки зумовив появу нової термінології. Зокрема, широкого вжитку набув термін «консалтинг», який розкривається через поняття консультування. У зв'язку з цим виникає необхідність з'ясувати сутність поняття «консалтинг» та його співвідношення з консультативними послугами.

У фінансово-економічному словнику за редакцією А. Загороднього наводиться таке визначення консалтингу (англ. *consulting* – консультування, від лат. *consulto* – раджусь) [2, с. 428–429]:

- надання консультацій товаровиробникам, продавцям і покупцям із питань діяльності підприємств, фірм, організацій, зокрема в зовнішньоекономічній сфері. Консалтингові фірми надають послуги щодо дослідження та прогнозування ринку, оцінки торговельно-політичних умов експортно-імпорتنих операцій, техніко-економічних обґрунтувань на об'єкти міжнародного співробітництва та створення спільних підприємств, формування експортної стратегії, проведення маркетингових досліджень, аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, а також складають характеристики конкретних ринків;
- підготовка пакетів засовницьких документів для створення підприємств і надання допомоги в їх реєстрації.

В юридичній енциклопедії консалтинг розглядається як діяльність, пов'язана з наданням консультативних послуг виробникам, продавцям і покупцям стосовно широкого кола економічних (у тому числі зовнішньоекономічних), правових, організаційних та інших питань (наприклад, з дослідження та прогнозування ринку збуту, аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства, оцінки економічно-технічних проектів, оподаткування, управління виробництвом тощо). Здійснюється фізичними або юридичними особами та регулюється відповідними договорами (угодами), що укладаються між замовником консультативних послуг та їх виконавцем [3, с. 267].

Економічна енциклопедія визначає консалтинг як діяльність спеціалізованих компаній із надання інтелектуальних послуг виробникам, продавцям, покупцям (поради та рекомендації) з різноманітних питань виробничої діяльності, фінансів, зовнішньоекономічної діяльності, створення та реєстрації фірм, дослідження і прогнозування ринків товарів і послуг, розроблення бізнес-проектів, маркетингових програм, інноваційної діяльності, пошуку шляхів виходу з кризових ситуацій, підготовки статутних документів у разі створення нових підприємств і організацій тощо [4, с. 824].

У літературі існує кілька визначень поняття «консалтинг». Так, А. Посадський визначає консалтинг як професійну допомогу з боку фахівців із управління керівникам підприємств і управлінському персоналу різних організацій у вирішенні проблем і функціонуванні їх розвитку, здійснювану у формі порад, рекомендацій і спільних з клієнтом рішень [5, с. 16].

В. Труба зазначає, що консалтинг – це діяльність фірм із надання консультаційних послуг підприємствам, організаціям, фізичним особам із широкого кола питань економіки та права; надання консалтингових послуг здійснюється на підставі договору консалтингу, який за своєю правовою природою є договором про надання послуг [6, с. 447].

Аналіз наведених визначень свідчить, що в більшості з них увага акцентується на професіоналізмі консультанта. Клієнтом може виступати будь-яка юридична особа різної організаційно-правової форми, у тому числі фізична особа. Проте в більшості визначень зазначається, що консалтинг є різновидом консультаційної послуги з широкого кола питань саме економічної діяльності.

На противагу консалтингу, спектр здійснення консультаційних послуг є набагато ширшим. Безумовно, особливу роль відіграють консультаційні послуги з юридичних питань і бухгалтерського обліку. Зокрема, неабияку

роль у питаннях управління та ведення бізнесу відіграють рекомендації, які стосуються правового забезпечення прийняття управлінських рішень щодо зміни форм власності, форм господарювання, легітимності окремих господарських операцій, розроблення внутрішніх інструкцій для посадових осіб, внутрішніх стандартів корпоративного управління, розроблення схем документообігу, форм внутрішніх документів і напрямів інформаційних потоків у системі управління, управління грошовими потоками, інвестиційної політики тощо. Суттю таких послуг є не вирішення правових проблем, а забезпечення того, щоб вони не настали. Виявлення правової проблеми завчасно, надання зрозумілої в дії юридичної консультації забезпечує суб'єктам господарювання максимальне уникнення настання таких ризиків, а також сприяє їх усуненню.

Неабиякого значення набуває також правове регулювання відносин із здійснення медичних консультацій. Неякісна медична консультація – актуальна проблема у сфері не лише медицини, а й юриспруденції. Адже у результаті недоліків медичної консультації заподіюється шкода найвищим цінностям у суспільстві – життю та здоров'ю людини, що, у свою чергу, позначається на особливостях обчислення розміру такої шкоди та порядку її відшкодування.

Заслужує також на увагу роль у сучасному цивільному обігу консультацій нотаріуса. Адже перед вчиненням нотаріальної дії нотаріус детально роз'яснює права й обов'язки сторін, ознайомлює з юридичними наслідками правочину і цим самим забезпечує неупереджену, кваліфіковану та повномасштабну юридичну допомогу, належне оформлення і закріплення прав, а в результаті недоліків здійсненої консультації несе повну майнову відповідальність за професійну помилку. Тому, враховуючи надзвичайно широку сферу діяльності, стосовно якої може виникати потреба здійснення консультації, доцільно використовувати саме термін «консультаційна послуга», а не «консалтинг».

Висновки

Консультаційна діяльність у діловій практиці та повсякденному житті стала явищем, що постійно розвивається. Консультаційні послуги поширені в різноманітних напрямках діяльності: фінансовому, управлінському, юридичному, медичному тощо. Основною проблемою надання консультаційних послуг є відсутність правового регулювання цієї сфери, чіткого визначення поняття «консультаційна послуга» та його розмежування з суміжними термінами.

Термін «консультаційна послуга» перебуває в тісному взаємозв'язку з такими термінами, як «інформаційна послуга» та «консалтинг». Однак, враховуючи особливості та характерні ознаки цих понять, вести мову про їх тотожність не можна. Для охоплення всіх сфер діяльності, в яких можливе консультування, доцільно вживати термін саме «консультаційна послуга».

Консультаційна послуга – це інтелектуальна діяльність неуреченого характеру, здійснена професійним консультантом на оплатній чи безоплатній основі, в процесі якої консультант надає замовнику інформацію у вигляді порад, рекомендацій, висновків із питань, визначених замовником у різноманітних

сферах діяльності в матеріалізованій формі, доступній для об'єктивного сприйняття.

Список використаних джерел

1. *Свод хозяйственных договоров и документооборота предприятий с юридическим, арбитражным и налоговым комментарием: В 2 т.* – М., 1999. – Т. 1. – 613 с.
2. *Загородній А. Г., Вознюк Г. Л.* Фінансово-економічний словник. – К., 2007. – 1072 с.
3. *Юридична енциклопедія: В 6 т.* – К., 2001. – Т. 3. – 792 с.
4. *Економічна енциклопедія: У 3 т.* – К., 2000. – Т. 1. – 864 с.
5. *Посадский А. П.* Основы консалтинга. – М., 1999. – 238 с.
6. *Енциклопедія цивільного права України.* – К., 2009. – 952 с.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2015 р.

In the article the features of consultancy services as an object of legal regulation are investigated. The concept of «consultancy service» and its relationship with the concepts of «information service» and «consulting». The characteristic features of consultancy services are determined.

В статье исследованы особенности консультационной услуги как объекта правового регулирования, определено понятие «консультационная услуга» и ее соотношение с понятиями «информационная услуга» и «консалтинг», выделены характерные признаки консультационных услуг.

